

# DEFENSOR

L E G I S



**Pääkirjoitus DL 4/2006**

## **OIKEUSTURVA RIKOSASIOISSA**

*(Rechtsschutz in Strafangelegenheiten)*

Oikeusapulain (257/2002) 8 §:n mukaan rikosasiassa epäillyn avustajaksi on määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja taikka erityisestä syystä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, jos epäilty on pidätetty tai vangittu, jos häntä epäillään tai hänelle vaaditaan rangaistusta rikoksesta, joista ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, tai tällaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen taikka jos epäilty on 18 vuotta nuorempi.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 2 §:n mukaan puolustajaksi tai asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja. Jos sopivaa julkista oikeusavustajaa tai asianajajaa ei ole tiedossa tai siihen on muu erityinen syy, puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi voidaan määrätä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla asiamiehenä.

Molemmissa tapauksissa oikeusavun saajan taikka epäillyn tai asianomistajan itse ehdottama henkilö on määrättävä, mikäli tämä täyttää kelpoisuusvaatimukset, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi.

Tiedotusvälineet ovat äskettäin esittäneet oikeusministeriön tietoihin perustuen, että valtion kustantamista rikosjuttujen avustajista peräti neljännes on muita kuin asianajajia. Asianajajien havaintojen mukaan tuomioistuimet eivät kaikilta osin noudata lain henkeä, eivätkä tuomarit aina selvitä, miksi oikeudenkäyntiavustajaksi tulisi määrätä muu kuin asianajaja. Erityinen syy muun kuin asianajajan käyttöön voisi olla muun muassa asianajajan saamisen vaikeus alueella.

Suomen Asianajajaliitto on katsonut, että vaativissa ja julkisin varoin katettavissa oikeudellisissa palveluissa tulisi nimenomaan kuluttajansuojan ja oikeusturvan varmistamiseksi käyttää asianajajaa. Asianajajien toiminta täyttää tietyt laatuvaatimukset. Asianajajaliiton jäseneksi pääsee vain täyttämällä asetetut pätevyysvaatimukset. Asianajajat ovat toiminnassaan velvollisia noudattamaan eettisiä ohjeita ja ovat erityisen ammatillisen valvonnan alaisia. Asianajajien jatkokoulutusvelvollisuutta valvotaan. Samanlaista ammatillista laadunvalvontaa ei ole toistaiseksi säädetty muille lakimiehille. Rikosasioissa epäillyn tai syytetyn puolustamisesta aiheutuvat asiamiespalkkiot maksetaan valtaosin julkisen oikeusavun perusteella yhteiskunnan varoin.

Jo vuonna 1997 mietintönsä jättänyt Julkiset oikeusapupalvelut -toimikunta katsoi, että yhteiskunnan varoilla tarjottavien palveluiden tulisi aina täyttää tietyt laatuvaatimukset. Nämä olisivat parhaiten saavutettavissa, jos palveluja pääsääntöisesti tarjoaisivat ammatillisen valvontajärjestelmän piiriin kuuluvat asianajajat ja julkiset oikeusavustajat. Valtioneuvoston asettama Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea katsoi mietinnössään joulukuussa 2003 tuomioistuinten työn sujuvuuden ja oikeudenkäyntimenettelyjen edellyttävän oikeudenkäyntiasiamiesten kelpoisuusvaatimusten tiukentamista. Yhtenä keinona tähän komitea esitti asianajajamonopolin käyttöönottamista.

Euroopan yhteisöjen komissio esitti huhtikuussa 2004 ehdotuksen rikoksesta epäillyn ja syytetyin vähimmäisoikeuksiksi. Ehdotuksen taustalla on EU:ssa toteutettava rikosoikeudellisten päätösten ja tuomioiden vastavuoroinen tunnustaminen. Yhteisillä eurooppalaisilla rikosprosessuaalisilla takeilla pyritään lisäämään EU:n jäsenvaltioiden luottamusta toistensa järjestelmiin. Komission ehdotus koskee vähimmäisoikeuksia, jotka rikoksesta epäillyllä henkilöllä olisi jokaisessa EU-valtiossa. Ehdotuksen perusteluiden mukaan jäsenvaltioiden on taattava, että epäillyille ja syytetyille annettava oikeudellinen apu on tehokasta. Tämän varmistamiseksi komissio päätyi esittämään, että apua voi antaa vain kunkin maan asianajajajärjestön jäsen. Komission ehdotus on edelleen sen valmisteltavana. Komission esitys vain asianajajien toimimisesta avustajina rikosasioissa on nähtävä yleiseurooppalaisena käsityksenä siitä, miten rikoksesta epäillyn oikeusturva voidaan tehokkaimmin varmistaa. Kääntäen voidaan myös kysyä, miten luotettavalta Suomessa toteutettu oikeudenkäyntimenettely näyttää muissa jäsenmaissa, jos rikoksesta pitkäaikaiseen vankeusrangaistukseen tuomitun avustajana on toiminut lakimies, jonka toimintaa kukaan ei valvo ja joka ei ole velvollinen toiminnassaan noudattamaan yleisesti hyväksytyjä tapanormeja.

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean ja komission esittämät ajatukset ovat yhdensuuntaisia. Suomessakin olisi aika ymmärtää, ettei asianajajille määrätyissä asioissa annettava yksinoikeus antaa oikeudellista apua ole asianajajille annettu etuoikeus. Se on keino taata yksilön oikeusturva, edistää oikeudenhoidon sujuvuutta ja tuomioistuinten edellytyksiä antaa oikeudenmukaisia tuomioita.

*Kari Lautjärvi*